

**СУЧАСНЕ ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІГРОВОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ-ДОШКІЛЬНИКІВ В КОНТЕКСТІ
ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ**

Статтю присвячено проблемі програмно-методичного забезпечення ігрової компетентності дітей. У статті представлено аналіз сучасного програмно-методичного забезпечення ігрової компетентності дітей в контексті теорії гри Ф.Фребеля. На основі аналізу спадщини видатного педагога охарактеризовано сучасні вимоги до формування ігрової компетентності дітей на засадах сучасного предметно-методичного забезпечення. Визначено сутність ігрової компетенції дітей дошкільного віку в Базовому компоненті дошкільної освіти, а також розкрито програмно-методичне забезпечення дошкільної освіти в Україні. Автор показує особливості реалізації такої компетенції в змісті найбільш загальновідомих програм виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку; визначає специфіку ігрової компетенції дітей дошкільного віку та розкриває конкретний зміст розділів різних програм націлених на формування цієї компетенції у дошкільників.

Ключові слова: ігрова компетентність, програмно-методичне забезпечення, теорія гри Ф.Фребеля, Дарунки Фребеля, дошкільна освіта, ігрова діяльність.

Постановка проблеми. Модернізація дошкільної освіти вимагає вивчення історичного досвіду та розробки положень педагогічного супроводу провідних видів діяльності, які є засадничими для формування дітей дошкільного віку.

Теоретик і практик дошкільної освіти Ф.Фребель розробив теорію і методику гри як засобу гармонійного розвитку дитини. Його система дошкільного виховання була надзвичайно поширеною у світі, а також використовується сьогодні у Європі, зокрема в Німеччині.

Аналіз основних досліджень. Аналіз спадщини Ф.Фребеля, яка співзвучна сучасним концепціям використання гри як провідного виду діяльності в дошкільному закладі, дає можливість використовувати історичний досвід у розвитку сучасної дошкільної освіти. Значний інтерес становлять праці, в яких досліджено теорію Ф.Фребеля (Головко М.Б., Крайнова Л.В., Карпенко Н.М.). Однією з методологічних засад Базового компоненту дошкільної освіти у новій редакції є компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються МОН України. Такий підхід орієнтує освітян на загальний цілісний розвиток дитини та формування її ігрової компетенції, що потребує звернення до вивчення історичного досвіду загалом та педагогічної спадщини Ф.Фребеля, зокрема.

Мета статті полягає в аналізі теорії і методики гри дітей дошкільного віку Ф.Фребеля та сучасного програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти як запоруки реалізації ігрової компетенції дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Вивчення педагогічної спадщини видатного теоретика і практика дошкільної освіти Ф.Фребеля (1782-1852 р.) дозволяє стверджувати, що він створив систему суспільної дошкільної освіти, гуманістичний заклик якої визначений в епіграфі «Прийдіть, будемо жити задля наших дітей» [8].

Наголосимо, що Ф.Фребель назвав свій дитячий садок «ключем до зовнішнього життя й будильником внутрішнього життя». Він звертає увагу садівниць на необхідність розвитку дітей на засадах пробудження внутрішніх сил дитини за рахунок накопичення її сенсорного досвіду. Дитина з перших років життя має пізнати форму, звук, колір, число. Саме через розвиток відчуттів і сприймань діти пізнають довкілля, поділяючи естетичні, наукові, практичні, природні комбінації. Саме тому фребелівські програми сенсорного виховання дітей, навчання дітей форми і числа, природознавства, методики мови і мовлення, методики образотворчої, конструктивної, трудової діяльності і сьогодні викликають значний інтерес науковців та практиків дошкільної освіти.

Сутність дошкільного виховання Фрідріх Фребель вбачав у розвитку закладених природою в дитині інстинктів; зокрема, це інстинкт діяльності, знання, мистецтва, релігії. За Ф.Фребелем, покликання вихователя – цілеспрямовано формувати ці інстинкти душі в розмаїтті дитячої діяльності. Проте, системотвірною виховною діяльністю, на думку Фрідріха Фребеля, є гра. Саме в ній поєднуються всі вищевказані дитячі інстинкти. Гра будить думку дитини, її художній смак, творчість, розвиває фізичні сили, спонукає до «художньої роботи» [8]. Також вчений підкреслює важливість розробки і використання цілої системи ігор, що мають увести дитину в світ природи, суспільства, життя, зміцнять і розвинуть її нахили.

Можна стверджувати, що у теорії Фрідріха Фребеля дитяча гра є виявом рівня розвитку дитини на перших етапах її життя. Гра – самостійне й необхідне відображення «душевного наповнення», що потребує прояву зовні. Співзвучним сучасним уявленням є твердження Фрідріха Фребеля про те, що дитячі ігри є паростками всього майбутнього життя, тому що в них розвивається й виявляється людина в найглибшій своїй сутності. Отже, педагогічна теорія Фрідріха Фребеля ґрунтується на розумінні розвитку як процесу розкриття сутності дитини, її потягів, інстинктів до творчої діяльності – у грі, мові, образотворчій, конструктивній, трудовій діяльності.

Усім педагогічним системам світу відомі Дарунки Фребеля – м'ячки, кулі, циліндри, кубики, цеглинки, які розвивають фізичні і психічні сили, інстинкти дитини, відповідають її прагненню до діяльності і пізнання, активності й самостійності. Вони і сьогодні забезпечують розвивальне навчально-методичне середовище дошкільних навчальних закладів, спонукають кожну дитину виявляти свою індивідуальну неповторність. Отже, «Дари» Ф.Фребеля є актуальним необхідним засобом навчально-методичного забезпечення діяльності дітей, які дають можливість формувати ігрову компетенцію дітей. Відтак, Ф.Фребель створив теорію і методику пізнання довкілля з «Дарами» в ігровій діяльності, що ґрунтується на засадах поєднання сенсорної діяльності і розвитку мовлення дітей. Цілком актуально, в руслі

сучасних концепцій розвитку дітей, звучить думка вченого про те, що виховання мусить реалізовуватись згідно природного розвитку дитини; виховання має бути індивідуальним для «різних» дітей; з дитини маємо виховати члена родини і громадянина; діяльність дитячого садка має обумовлюватись вимогами сучасного культурного стану суспільства.

Зазначимо, що С.Ф.Русова підкреслювала велику значущість теорії Ф.Фребеля для розвитку дошкільних закладів: «Система Фребеля пережила його і протягом цілого віку розповсюдилася майже по всьому світові широкому, від Японії до Америки» [7, с.60]. Так, ставлячи поруч Ф.Фребеля та Й.Г.Песталоцці, С.Русова зазначила, що саме Фребель «поклав певний принцип початкового навчання й виховання відповідно до того, як саме робив і навчав роботи великий Песталоцці: цей принцип має на меті міцно зв'язати знання з умінням, викликати інстинкт дитини до праці, до творчості» [7, с.58]. Водночас, аналіз практичного використання ідей Фребеля в німецьких дошкільних закладах, проведений С.Русовою, показав, що «рекомендована ним праця, його ігри» проводилися цілком мертво, ніби по команді садівниці. С.Русова вказує, що, «дитячий сад ставав од цього якоюсь казармою, де діти всі вимуштровувалися на один спільний зразок» [7, с.61]. Автор вважає, що таким чином було «покалічено» думки Фребеля самими його послідовниками, які спотворили його методику ігрової діяльності дітей [7, с.61].

Повертаючись до сучасної дошкільної освіти, зазначимо, що її програмно-методичне забезпечення розробляється згідно з положеннями Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, а також відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року, чинних освітніх, комплексних і парціальних програм. Виходимо з того, що програмно-методичне забезпечення ґрунтується на принципах науковості, доступності, систематичності, відповідності та віковим індивідуальним можливостям і потребам розвитку дитини дошкільного віку. Воно покликане забезпечувати реалізацію компетентного підходу до формування особистості в грі;

організацію ігрової діяльності дітей та формування ігрової компетенції в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу.

У редакції Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року виокремлено ігрову компетенцію дітей, яка є результатом освітньої роботи і полягає у обізнаності дітей з різними видами іграшок; здатності їх використовувати у самостійних іграх; організовувати різні види ігор відповідно до їх структури; реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватися ігрового партнерства та рольових способів поведнки, норм та етикету спілкування у процесі гри [1]. Вперше в самостійну освітню лінію Базового компоненту введено розділ, який має назву “Гра дитини” та передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості, формування сталого інтересу до пізнання довкілля та реалізації себе в ньому. Освітня лінія “Гра дитини” завершується узагальненим визначеним результатом освітньої роботи – сформованістю ігрової компетенції, що полягає у зацікавленому ставленні до ігрової діяльності, використанні власного досвіду для створення ігрових задумів; реалізації в них своїх пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб; відтворенні знань та моральних уявлень, задоволенні інтересів до довколишнього, творчому відображенні діяльності, взаємин дорослих, реальні та уявлювані події, ситуації у власній грі; активному відтворенні своїх життєвих вражень у рольовій грі, використовуючи виразні засоби; у самостійній реалізації власних ігрових задумів, виборі гри, іграшок; участі у різних видах ігор; грі на самоті, об’єднанні з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотриманні рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування [1].

У контексті реалізації вимог Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція) чинними є комплексні освітні програми загальноукраїнського рівня впровадження, зокрема: “Дитина” (наук. керівники – О. Проскура, Л. Кочіна, В. Кузьменко, Н. Кудикіна), “Впевнений старт” (керівник Т. Панасюк), “Дитина в дошкільні роки” (наук. керівник – К. Крутій), «Українське дошкілля» (наук. керівник – О. Білан).

Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років “Дитина” (2012 р.) третього видання доопрацьована у відповідності до вимог сучасності, відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти. У змісті доопрацювань, які досить значні та суттєві, викладено інформацію оптимального обсягу та відповідну віковим можливостям дітей дошкільного віку, враховані сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти [4].

В її основі, перш за все у розділі “Гра-джерело радості, мудрості і добра” закладено основи компетентнісного підходу, показано, яким чином ігрова діяльність, як провідна, має впливати на розвиток ключових компетенцій дитини [4, с. 11 – 25]. У освітніх завданнях виокремлено творчі ігри та ігри за правилами, у яких діти у відповідності до особливостей віку привчаються до спільних дій, набувають умінь товаришувати, дружити, помічати та розуміти один одного, підтримувати, допомагати, творчо себе проявляти; інші ігри мають дидактичне спрямування, через них під керівництвом педагога дошкільнята оволодівають мовою, математичним змістом, закріплюють знання про навколишній світ, вправляються у рухах тощо; розкрито умови успішної педагогічної роботи з врахуванням світогляду дітей через педагогічні методи та форми роботи з дітьми кожної вікової групи; у змісті педагогічної роботи рекомендовано ігри двох системоутворюючих груп (творчі та ігри за правилами) з ускладненням для кожної вікової групи: за змістом, за тематикою, за видами ігор, зокрема ігри за правилами (інтелектуальні та комп’ютерні ігри – Дослідники, чомусики (середня), Наша старша група). У програмі визначено розвивально-ігрове середовище відповідно до різного віку дітей; обґрунтовано рекомендації для батьків, наприклад, разом з дітьми гратися у різні види ігор; варіювати сюжети ігор, збагачувати враження про навколишнє середовище. Позитивним є те, що у програмі зазначено показники компетентності дітей, що орієнтує вихователів на відповідні досягнення дітей [4].

У зв'язку з прийняттям Закону України від 06.07.2010 № 2442-VI “Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу”, розробленням Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, постала проблема надання обов'язкової дошкільної освіти всім дітям, які досягли 5-річного віку, що зумовило створення нової програми “Впевнений старт”. Для її розв'язання передбачається запровадження різних форм охоплення дітей дошкільною освітою, зокрема, через організацію груп повного або короткотривалого перебування у дошкільних навчальних закладах різних типів, форм власності, з різним режимом роботи, в тому числі сезонним, а також груп підготовки до школи при загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах, соціально-педагогічного патронату тощо [6].

Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” відображає запити практиків та, з урахуванням кращих на даний період теоретичних і методичних рекомендацій, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми, націлює педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками та робить окремий акцент на ігровій діяльності – провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобі розвитку дітей.

Проаналізуємо розділ “Ігрова діяльність”, який акцентує увагу педагогів на грі, як найбільш відповідній дошкільному дитинству формі організації життєдіяльності, ефективному методу і засобу реалізації освітніх завдань з усіх напрямів розвитку особистості дитини. Освітні завдання подано з урахуванням специфіки впливу на старших дошкільників різних видів ігор (творчих, з правилами), зокрема: створювати умови для вільної самостійної ігрової діяльності дітей; використовувати різні види ігор, навчати розрізняти їх за змістом, характерними особливостями; стимулювати і заохочувати прагнення дітей відображати своє ставлення до дійсності в грі; створювати передумови розвитку сюжетно-рольової гри; допомагати дітям опановувати способами рольової поведінки: встановлювати множинні зв'язки ролей, легко переходити

від однієї ролі до іншої і т. п.; граючи з дитиною, активізувати її уяву і стимулювати творчість шляхом включення в один сюжет реальних і вигаданих персонажів; спонукати дітей до ігор-фантазій, в процесі яких вони можуть «діяти» лише у мовному плані, зі схваленням ставитися до включення в сюжет гри; сприяти виникненню в грі дружніх, партнерських відносин та ігрових об'єднань за інтересами.

Проведений аналіз програми показує, що різноманітність ігрової діяльності за видами, формою, змістом є критеріальною оцінкою емоційного благополуччя життя дитини. Також пріоритетне місце відведено сюжетно-рольовій грі з огляду на її особливе значення, потенційні можливості для особистісного зростання старшого дошкільника.

Позитивним є те, що у додатках з цього розділу зазначені інноваційні ігрові форми роботи з дітьми: бізнес-клуб, ярмарка, лото, гра-презентація, гра-стратегія, гра-етюд, логічні задачі, кросворди, ребуси, шаради, логічна розминка, розмірковування вголос, логічні ланцюжки, пазли, складанки, плутанина, домальовки, олімпіади, фокуси, брей-ринг, танаграм, Колумбове яйце, Піфагор, «перевір себе», робота з енциклопедією, КІТ (креативно-інтелектуальний тренінг), диктант, вистави, перфокартки, «Клуб допитливих», математичні вузлики, гра-експеримент та інші [6].

Зміст програми “Дитина в дошкільні роки” систематизовано за чотирма розділами; структурною частиною розділу “Розвиток особистості” є напрям “Ігрова діяльність”, віднесений до варіативної частини. В основу програми і, зокрема, напряму “Ігрова діяльність” покладено концепцію психологічного віку як етапу, стадії дитячого розвитку, що характеризується своєю структурою й динамікою [3].

У програмі визначено основні психологічні досягнення дитини, що свідчать про розвиток її психіки, самосвідомості особистості. “Показники компетенції дитини” містять обов'язковий мінімум набору елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок у творчих іграх (сюжетно-рольових): уміє самостійно розгорнути гру, творчо відобразити діяльність та взаємини

дорослих; дотримується рольових способів поведінки, етичних норм спілкування; взаємодіє з партнерами в ході гри, підкоряється правилам; свідомо використовує для розгортання сюжету іграшки-замісники, саморобки, предмети, творчо використовує предметно-ігрове середовище для реалізації задумів; самостійно знаходить засоби рішення конструктивних завдань; вільно грає в різноманітні ігри; у театралізованих іграх показники компетенції дитини: розподіляє ролі в грі, якісно їх виконує, імпровізує; володіє прийомами ляльководіння; володіє навичками театральної культури (знає назву театру, театральні професії, правила поведінки в театрі); відображає отримані враження (від художньої літератури, театральних вистав, від навколишнього життя) в самостійній театралізованій діяльності, включає інсценування в сюжетно-рольові ігри; самостійно обирає засоби художньої виразності щодо передачі образу; в іграх з правилами, показниках компетенції дитини, відображено: самостійно організовує ігри з однолітками; виконує правила гри як обов'язкові; підкоряється в грі вимогам гравців; прагне виграти; виконує ролі ведучого, погоджує свої дії з діями партнерів; має адекватну самооцінку [3, с.142-144].

Регіональна програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», подаючи освітні завдання крізь призму Базового компонента дошкільної освіти за основними лініями розвитку, розширює змістовий компонент ігрової діяльності з дітьми раннього, молодшого і старшого дошкільного віку за рахунок розкриття етнічних, історичних, соціокультурних особливостей Західного регіону України [5].

Висновки. Звернення до педагогічної спадщини Ф.Фребеля дозволяє дійти висновку про те, що теорія гри видатного педагога, яка знайшла широке використання у європейському освітньому просторі, цілком доречно привертає увагу сучасних вітчизняних дослідників. В основу програмно-методичного забезпечення сучасної дошкільної освіти покладено ідею Фребеля про системо-твірну виховну дитячу діяльність – гру, в якій виявляється індивідуальна своєрідність кожної дитини. Педагогічна теорія Фрідріха Фребеля ґрунтується на розумінні розвитку як процесу розкриття сутності дитини, її потягів,

інстинктів до творчої діяльності – у грі, мові, образотворчій, конструктивній, трудовій діяльності, що відображено в сучасному програмно-методичному забезпеченні. Ігрова компетенція дітей дошкільного віку є невід’ємним компонентом їхньої загальної компетентності; ігровій діяльності у Базовому компоненті дошкільної освіти та в сучасних програмах відводиться одне з провідних місць у видах дитячої діяльності, як такої, що є провідною для всебічного розвитку, виховання та якісного навчання дітей, і як такої, що відповідає вимогам сучасного суспільства до організації навчально-виховного процесу у дошкільних навчальних закладах.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо, насамперед, в аналізі ігрової діяльності дітей дошкільного віку в контексті надбань української народної етнопедагогіки та умов її використання в сучасному дошкільному навчальному закладі.

Література.

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. А. М. Богуш. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Богуш А.М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / Алла Михайлівна Богуш // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – Т. 2. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С.155-170.
3. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ЛППС, 2011. – 188 с.
4. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту: В. О. Огнев’юк ; наук. ред. Н. В. Кудикіна, В. У. Кузьменко [та ін.]. – 3-тє вид., доопр. та доп. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – К.: Мандрівець, 2011. – 229 с.
6. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / кер. проекту Б. М. Жебровський. – К., 2012.– 37 с.

7. Русова С. Вибрані педагогічні твори / Софія Русова. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.

8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: [навч. посібник для студ. пед. навч. закл. спец. “Дошкільне виховання” / Заг.ред. Борисова З.Н., упоряд. : Борисова З.Н., Кузьменко В.У.]. – К.: Вища школа, 2004. – 512 с.

Рогальская Надежда Васильевна. Современное программно-методическое обеспечение игровой компетенции детей-дошкольников в контексте идей Ф.Фребеля.

Аннотация. Статью посвящено проблеме программно-методического обеспечения игровой компетенции детей. В статье проанализировано современное программно-методическое обеспечение игровой компетенции детей в контексте идей Ф.Фребеля. На основании анализа педагогического наследия выдающегося педагога охарактеризованы современные требования к формированию игровой компетенции детей дошкольного возраста в современном программно-методическом обеспечении дошкольного образования. Определена сущность игровой компетенции детей дошкольного возраста в Базовом компоненте дошкольного образования; а также раскрыто программно-методическое обеспечение дошкольного образования в Украине. Автор показывает особенности реализации такой компетенции в содержании наиболее общеизвестных программ воспитания, обучения и развития детей дошкольного возраста; определяет специфику и раскрывает контентное содержание разделов программ направленных на формирование такой компетенции у дошкольников.

Ключевые слова: *игровая компетенция, программно-методическое обеспечение, теория игры Ф.Фребеля, Дары Фребеля, дошкольное образование, игровая деятельность,*

Rogalska Nadiya Vasylivna. Modern programme and methodological providing of preschool children's playing competence in the context of F. Froebel's idea

Annotation. *The issue is devoted to the problem of programme and methodological providing of preschool children's playing competence. The analysis of modern programme and methodological providing of preschool children's playing competence in the context of F. Froebel's play theory. Modern requirements to the formation of children's playing competence on the basis of modern programme and methodological providing are characterised in the context of prominent teacher's inheritance. The sense of preschool children's play competence in the Basis component of pre-school education, the notion "programme and methodological providing" in Ukraine is distinguished. The author shows the peculiarities of preschool children's playing competence realization in the content of modern widespread pre-school education programmes; the specific characteristics of preschool children's playing competence formation in programmes paragraphs' content are distinguished in the issue.*

Key words: *playing competence, programme and methodological providing, F. Froebel's play theory, Froebel's gifts, pre-school education, playing activity.*